Regionrådsberedningen

SKRIVELSE
2020-11-04

RS 2020-0525

Regionstyrelsen

Yttrande över regionrevisorernas rapport nr 1/2020, Utökat regionuppdrag

Föredragande regionråd: Irene Svenonius & Gustav Hemming

Ärendebeskrivning

Regionrevisorerna har överlämnat rapport nr 1/2020, Utökat regionuppdrag, till regionstyrelsen för yttrande.

Förslag till beslut

Regionrådsberedningen föreslår att regionstyrelsen beslutar följande.

1. Regiondirektörens tjänsteutlåtande utgör regionstyrelsens yttrande till regionrevisorerna över rapport nr 1/2020, Utökat regionuppdrag.

2. Beslutet justeras omedelbart.

Regionrådsberedningens motivering

Revisionen har särskilt granskat hur Region Stockholm axlat sina utökade ansvarsområden i och med regionbildningen 2019. Regionrådsberedningen instämmer i regiondirektörens yttrande, och vill framhäva att de frågor som revisorerna särskilt vill få besvarade till stor del redan är omhändertagna i det arbete som pågår inom regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden.

Det regionala utvecklingsansvaret innebär delvis en ny roll för Region Stockholm. Sedan övertagandet av regionutvecklingsfrågorna från länsstyrelsen har arbetet med att ta sig an det nya utökade uppdraget succesivt utvecklats.

Regiondirektörens tillskapande av en ledningsgrupp för de regionala utvecklingsfrågorna på tjänstemannanivå har lett till ökad samordning av strategiska frågor. Vidare förväntas den i budget för 2021 adresserade sammanslagningen av regionledningskontoret och tillväxt- och regionplaneförvaltningen bidra till att stärka den interna samordningen ytterligare.

Inom tillväxt- och regionplanenämnden pågår ett arbete med att utarbeta en anvisning för finansiering av regional utveckling som syftar till att skapa

en tydlig styrning och prioritering av tillgängliga tillväxtmedel som nämnden ansvarar för.

Regionrådsberedningen instämmer i Revisorernas bedömning att det finns ett behov av att vara så tydlig och transparent som möjligt gällande roller, ansvar och processer, dels internt inom regionen, dels externt för att stärka förtroende och legitimitet för regionens arbete. Regionrådsberedningen konstaterar att det till och med förhåller sig så att intern ordning och reda är en förutsättning för att kunna förtjäna den regionala ledarrollen.

Behovet av nära samverkan med kommuner och andra aktörer, som exempelvis näringsliv och akademi, har accentuerats av covid-krisen. Det är i kriser samarbeten och ledarroller sätts på prov och nya former för samarbeten växer fram. Sedan inledningen av regionbildningen har regionstyrelsens presidium kontinuerliga möten med företrädare för länets 26 kommuner för att diskutera gemensamma frågor.

Regionrådsberedningens bedömning är att de mått Region Stockholm har tagit för att förbättra samordning och styrning kommer att leda till den tydlighet i rollfördelning och ansvar som efterfrågas av revisorerna. Det sammanfaller med regionrådsberedningens tydliga ambition att Region Stockholm ska vara ett professionellt och användarvänligt verktyg för regionens kommuner och andra aktörer för att tillsammans skapa en attraktiv Stockholmsregion.

Beslutsunderlag
Regiondirektörens tjänsteutlåtande
Revisorernas rapport nr 1/2020 Utökat regionuppdrag

Irene Svenonius Gustav Hemming

Regionstyrelsen
Regionledningskontoret
Karin Ölander

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2020-10-16

RS 2020-0525

Regionstyrelsen

Yttrande över regionrevisorernas rapport nr 1/2020, Utökat regionuppdrag

Ärendebeskrivning

Regionrevisorerna har överlämnat rapport nr 1/2020, Utökat regionuppdrag, till regionstyrelsen för yttrande.

Beslutsunderlag

Regiondirektörens tjänsteutlåtande
Revisorernas rapport nr 1/2020 Utökat regionuppdrag

Förslag till beslut

Regionrådsberedningen föreslår att regionstyrelsen beslutar följande.

> Regiondirektörens tjänsteutlåtande utgör regionstyrelsens yttrande till regionrevisorerna över rapport nr 1/2020, Utökat regionuppdrag.

Regionledningskontorets förslag och motivering

Sammanfattning
Revisorernas samlade bedömning är att det pågår ett utvecklingsarbete för hur det regionala utvecklingsansvaret ska hanteras. Revisionen bedömer att gränsdragningen mellan regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden bör tydliggöras och att styrelsen och nämnden i samråd bör ta fram en strategi för vilka delar av det regionala utvecklingsuppdraget som ska finansieras med externa respektive interna medel.

Regionledningskontorets bedömning är att de frågor som revisorerna särskilt vill få besvarade till stor del redan är omhändertagna i det arbete som pågår hos regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden. Vad gäller gränsdragningen mellan regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden är regionledningskontorets bedömning att eventuella

justeringsbehov får vägas in i framtida översyn av reglementena för regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden.

Bakgrund
Utifrån att Region Stockholm sedan den 1 januari 2019 har det regionala tillväxt- och utvecklingsuppdraget i enlighet med lag (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar har regionrevisorerna granskat om styrningen av det utökade regionuppdraget sker enligt en långsiktig och sammanhållen strategi.

Revisorernas samlade bedömning är att det pågår ett utvecklingsarbete för hur det regionala utvecklingsansvaret ska hanteras. Revisionen bedömer att gränsdragningen mellan regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden bör tydliggöras och att de i samråd bör ta fram en strategi för vilka delar av det regionala utvecklingsuppdraget som ska finansieras med externa respektive interna medel.

Överväganden
Det regionala utvecklingsansvaret innebär delvis en ny roll för Region Stockholm. Region Stockholm har med det tydligare regionala utvecklingsansvaret möjlighet att med sina sedan tidigare regionala ansvarsområdena, det vill säga hälso- och sjukvård och kollektivtrafik, tillsammans med övriga aktörer i länet skapa förutsättningar för fortsatt tillväxt i Stockholmsregionen. Sedan övertagandet har det angelägna arbetat med att ta sig an sitt nya utökade uppdrag succesivt utvecklats.

Nedan besvaras revisorernas frågor och rekommendation.

<u>Frågor som revisorerna särskilt vill få besvarade</u>

- Hur regionstyrelsen i samråd med tillväxt- och regionplanenämnden ska tydliggöra gränsdragningen mellan regionstyrelsens ansvar för övergripande uppgifter respektive tillväxt- och regionplanenämndens ansvar för övriga delar av det regionala utvecklingsansvaret?

Revisionen påtalar bland annat att formuleringen i det nuvarande reglementet för tillväxt- och regionplanenämnden (TRN) om att nämnden ska ”fullgöra” regionens ansvar enligt lagen om regionalt utvecklingsansvar krockar med kommunallagen. Skälet är att skrivningen implicerar att nämnden ska fullgöra samtliga uppgifter enligt lagen om regionalt utvecklingsansvar, vilket inte är möjligt i och med att regionfullmäktige antar RUFS. Revisionen ser vidare positivt på ett under april 2020 remitterat förslag till ändringar i regionstyrelsens och tillväxt- och regionplanenämndens reglementen. Revisionen bedömer att det likväl finns

ett kvarstående behov att tydliggöra gränssnittet mellan regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden. Vidare påtalas att det finns ett behov av att förtydliga vilka frågor kopplat till samhällsbyggnad och planering som ska delegeras till regionstyrelsens länsplane- och samhällsplaneringsutskott samt vilka som ska hanteras av tillväxt- och regionplanenämnden och regionstyrelsen.

Regionledningskontorets kommentar
Regionledningskontoret instämmer i att det är angeläget att undvika otydligheter och kompetenskonflikter mellan olika nämnder och fullmäktige. Regionledningskontorets slutliga förslag i ärendet RS 2019-1079 har visserligen kommit att avvika från det som remitterades under våren, såtillvida att gränssnittet mellan regionstyrelsens och tillväxt- och regionplanenämndens reglementen lämnats orört beträffande det regionala utvecklingsansvaret. Likväl kan framhållas att det förhållandet att en nämnd enligt sitt reglemente ska ”ansvara för” eller ”fullgöra” ett visst lagstadgat ansvar för regionen, inte ska tolkas som att fullmäktige i strid med 5 kap. 1 § kommunallagen delegerat allt ansvar för ett visst sakområde, i bemärkelsen att nämnden förfogar över att besluta som ”sista instans” i alla ärenden. Det finns i kommunal verksamhet alltid en reservation för att vissa ärenden, som till ordalydelsen kan innefattas i nämndens ansvar att ”fullgöra” ett visst åliggande, till sin natur kan vara av sådan principiell beskaffenhet eller annars av större vikt för regionen att de måste beslutas av regionfullmäktige enligt 5 kap. 1 § kommunallagen. Kommunallagen innehåller en icke uttömmande exemplifiering på sådana betydelsefulla ärenden som ankommer på fullmäktige, t.ex. om mål och riktlinjer för verksamheten av det slag som RUFS är exempel på. Enligt regionledningskontorets bedömning får eventuella justeringsbehov vägas in i framtida översyn av reglementena för regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden. Regionledningskontoret anser vidare att regionstyrelsens instruktion för dess utskott och beredningar i den del som gäller länsplane- och samhällsplaneringsutskottet på ett adekvat sätt preciserar det ansvar som utskottet har. Instruktionen har setts över i ärendet RS 2019-1099.

- Hur regionstyrelsen i samråd med tillväxt- och regionplanenämnden ska ta fram en strategi för vilka delar av det regionala utvecklingsuppdraget som ska finansieras med externa respektive interna medel?

Revisionen konstaterar i rapporten att i samband med att fullmäktige fattade beslut om uppföljningen av RUFS 2050 i maj 2020 tydliggjordes det

vilka regionala prioriteringar som Region Stockholm skulle fokusera på under 2020-2021. Däremot anser de att det inte är tydligt vilken ambitionsnivå regionen ska ha för att arbeta mot dessa prioriteringar. Revisionen menar att ett sätt att tydliggöra vilken ambitionsnivå regionen har när det gäller respektive prioritering är att vara tydlig kring hur arbetet ska finansieras.

Regionledningskontorets kommentar
I Region Stockholms budget ges de ekonomiska förutsättningarna för nämnder och bolag. I RUFS 2050, som regionalt inriktningsdokument, anges övergripande viljeinriktning för Stockholmsregionen och för Region Stockholm. I regionala strategier som till exempel godsstrategi (LS 2017-1614), landsbygds- och skärgårdsstrategi (LS 2017-1513), samt Klimatfärdplan 2050 (LS 2017-1512) och kommande strategier som till exempel näringslivs- och tillväxtstrategi, forsknings- och utvecklingsstrategi (RS 2019-0750), life-science strategi (RS 2019-0751) fördjupas och förtydligas befintliga styrande dokument. I dessa regionala strategier konkretiserats budgeten och tydliggörs ambitionsnivå samt vilka områden som ska prioriteras. Inom ramen för det regionala utvecklingsansvaret pågår arbete inom flera områden som till exempel Länsplanen, EU:s regionalfondsprogram 2021–2027 (ERUF) och handlingsplan för socialfonden (ESF+) 2021-2027, där det i respektive del konkretiseras ambitionsnivåer inom givna ekonomiska ramar.

De strategiska frågorna samordnas på tjänstemannanivå i ledningsgruppen för regional utveckling. Ledningsgruppen är bland annat intern styrgrupp för bland annat länsplanen och referensgrupp för näringslivs- och tillväxtstrategi. Regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden har en kontinuerlig dialog om de strategiska frågorna för att samordna och planera genomförande av strategiska insatser.

Inom tillväxt- och regionplanenämnden pågår ett arbete med att utarbeta en anvisning för finansiering av regional utveckling som syftar till att skapa en tydlig styrning och prioritering av tillgängliga tillväxtmedel som nämnden ansvarar för.

Därmed anser regionledningskontoret att revisorernas synpunkter är omhändertagna.

Övrig rekommendation från revisorerna
Revisorerna rekommenderade även att regionledningskontoret bör ta fram en dokumenterad process som tydliggöra hur remisser och yttrande ska hanteras internt inom Region Stockholm.

Regionledningskontorets kommentar
Den av revisorerna efterfrågade dokumenterade processen för remisser och yttranden finns i Anvisningar för tjänsteutlåtanden som finns på intranätet: https://intranat.sll.se/stod-i-arbetet/arendehantering-och-mallar/politiska-arenden/

Ekonomiska konsekvenser
Arbetet med att genomföra aktiviteterna hanteras inom regionstyrelsens budget.

Ulrika Sundquist
Tf regiondirektör

Karin Öhlander
Tf utvecklingsdirektör

Beslutsexpediering:
Akt
Regionledningskontoret Analys och utveckling
Regionrevisorerna

Godkänd av Ulrika Sundquist, 2020-10-16

REGIONREVISORERNA

RAPPORT NR 1/2020

Utökat regionuppdrag

Styrning och strategi för det regionala utvecklingsansvaret

Region Stockholm

Kort om rapporten

Region Stockholm har sedan den 1 januari 2019 det regionala tillväxt- och utvecklingsuppdraget i enlighet med lagen om regionalt utvecklingsansvar. Revisionen bedömer att regionstyrelsen bör tydliggöra gränsdragningen mellan regionstyrelsens ansvar för övergripande uppgifter respektive tillväxt- och regionplanenämndens ansvar för övriga delar av det regionala ansvaret. Vidare bedömer revisionen att styrelsen och nämnden i samråd bör ta fram en strategi för vilka delar av det regionala utvecklingsuppdraget som ska finansieras med externa respektive interna medel. Revisionen bedömer också att återrapporteringen till regeringen av det regionala tillväxtarbetet bör anmälas till regionstyrelsen eftersom både regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden fullgör uppdrag kopplat till det regionala utvecklingsansvaret.

Regionrevisorerna

2020-06-11

Diarienummer
RK 2020-0001

Regionstyrelsen

Projektrapport 1/2020
Utökat regionuppdrag

Revisorerna i revisorsgrupp I beslutade vid sitt möte 2020-06-11 att överlämna rapporten till regionstyrelsen för yttrande senast 2020-11-26.

Revisorernas samlade bedömning är att det pågår ett utvecklingsarbete för hur det regionala utvecklingsansvaret ska hanteras. Revisionen bedömer att gränsdragningen mellan regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden bör tydliggöras och att styrelsen och nämnden i samråd bör ta fram en strategi för vilka delar av det regionala utvecklingsuppdraget som ska finansieras med externa respektive interna medel.

Revisorerna vill särskilt ha regionstyrelsens svar på:

- Hur regionstyrelsen i samråd med tillväxt- och regionplanenämnden ska tydliggöra gränsdragningen mellan regionstyrelsens ansvar för övergripande uppgifter respektive tillväxt- och regionplanenämndens ansvar för övriga delar av det regionala utvecklingsansvaret?
- Hur regionstyrelsen i samråd med tillväxt- och regionplanenämnden ska ta fram en strategi för vilka delar av det regionala utvecklingsuppdraget som ska finansieras med externa respektive interna medel?

I övrigt hänvisar revisorerna till revisionskontorets rapport.

Paragrafen justeras omedelbart.

Kenneth Strömberg
Ordförande

Christina Holmqvist
Sekreterare

Region Stockholm
Regionrevisorerna
Box 22230
104 22 Stockholm

Telefon: 08-737 25 00
E-post: landstingsrevisorerna.rev@sll.se

Säte: Stockholm
Org.nr: 232100-0016
www.sll.se

Besök oss: Hantverkargatan 25B, T-bana Rådhuset, se www.sl.se

Regionrevisorerna

2020-06-11

Diarienummer
RK 2020-0001

Tillväxt- och regionplanenämnden

Projektrapport 1/2020
Utökat regionuppdrag

Revisorerna i revisorsgrupp I beslutade vid sitt möte 2020-06-11 att överlämna rapporten till tillväxt- och regionplanenämnden för yttrande senast 2020-11-26.

Revisorernas samlade bedömning är att det pågår ett utvecklingsarbete för hur det regionala utvecklingsansvaret ska hanteras. Revisionen bedömer att gränsdragningen mellan regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden bör tydliggöras och att styrelsen och nämnden i samråd bör ta fram en strategi för vilka delar av det regionala utvecklingsuppdraget som ska finansieras med externa respektive interna medel. Tillväxt- och regionplanenämnden bör även anmäla återrapportering av villkorsbeslutet till regionstyrelsen.

Revisorerna vill särskilt ha tillväxt- och regionplanenämndens svar på:

- Hur tillväxt- och regionplanenämnden i samråd med regionstyrelsen ska tydliggöra gränsdragningen mellan regionstyrelsens ansvar för övergripande uppgifter respektive tillväxt- och regionplanenämndens ansvar för övriga delar av det regionala utvecklingsansvaret?
- Hur tillväxt- och regionplanenämnden i samråd med regionstyrelsen ska ta fram en strategi för vilka delar av det regionala utvecklingsuppdraget som ska finansieras med externa respektive interna medel?

I övrigt hänvisar revisorerna till revisionskontorets rapport.

Paragrafen justeras omedelbart.

Kenneth Strömberg
Ordförande

Christina Holmqvist
Sekreterare

Region Stockholm
Regionrevisorerna
Box 22230
104 22 Stockholm

Telefon: 08-737 25 00
E-post: landstingsrevisorerna.rev@sll.se

Säte: Stockholm
Org.nr: 232100-0016
www.sll.se

Besök oss: Hantverkargatan 25B, T-bana Rådhuset, se www.sl.se

Innehåll

1 Slutsatser och rekommendationer 1

2 Utgångspunkter för granskningen 3
2.1 Motiv för granskningen 3
2.2 Revisionsfråga 4
2.3 Avgränsning 4
2.4 Bedömningsgrunder 4
2.5 Metod 5

3 Statlig styrning av det regionala utvecklingsansvaret 6

4 Förberedelser inför övertagandet 7
4.1 Stärka samverkan - dialog med kommuner 8
4.2 Anpassa organisationen och förbereda överföringen 8
4.3 Bedömning 10

5 Ansvar och roller 10
5.1 Reglementen för regionstyrelsen och övriga nämnder 10
5.2 Fullmäktiges budget 12
5.3 Bedömning 13

6 Samverkan inom ramen för det regionala utvecklingsuppdraget 13
6.1 Utveckling av rollen som regionalt utvecklingsansvarig 13
6.2 Hantering av remisser och yttranden 14
6.3 Bedömning 16

7 Uppföljning av det regionala utvecklingsuppdraget 17
7.1 Återrapportering till staten 17
7.2 Uppföljning internt i Region Stockholm 18
7.3 Bedömning 19

1 Slutsatser och rekommendationer

Region Stockholm har sedan den 1 januari 2019 det regionala tillväxt- och utvecklingsuppdraget i enlighet med lagen om regionalt utvecklingsansvar. Det utökade uppdraget innebär nya arbetsuppgifter och uppdrag för regionen. Revision har granskat om styrningen av det utökade regionuppdraget sker enligt en långsiktig och sammanhållen strategi.

Det regionala utvecklingsuppdraget ger utifrån lagstiftningen enskilda regioner relativt stort utrymme att prioritera insatsområden och besluta vilken roll samt ambitionsnivå regionen ska ha för att uppnå prioriteringarna. Inför övertagandet av ansvaret skedde arbetet i en projektorganisation för att säkerställa uppdraget. Först efter valet i november 2018 beslutades hur ansvaret skulle hanteras vilket fick konsekvenser för framförallt tillväxt- och regionplanenämndens kapacitet för mottagandet och hanteringen av uppdraget under 2019. Samtidigt har verksamhetsöverföringen från länsstyrelsen fått ekonomiska konsekvenser framförallt för tillväxt- och regionplanenämnden. Enligt revisionens mening har resursbehovet för det utökade regionala utvecklingsansvaret underskattats. Granskningen har visat att det både inom regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden pågår utveckling av hur det regionala utvecklingsansvaret ska hanteras. Utvecklingsarbetet har under våren 2020 delvis avstannat på grund av den pågående Corona-pandemin.

I samband med att fullmäktige fattade beslut om uppföljningen av RUFS 2050 i maj 2020 tydliggjordes det vilka regionala prioriteringar som Region Stockholm ska fokusera på. Däremot är det inte tydligt vilken ambitionsnivå regionen ska ha för att arbeta mot dessa prioriteringar. Revisionen menar att ett sätt att tydliggöra ambitionsnivån är att fastställa en strategi för hur arbetet ska finansieras. Det regionala utvecklingsarbetet kan finansieras på flera olika sätt. Revisionen anser därför att tillväxt- och regionplanenämnden i samråd med regionstyrelsen bör ta fram en strategi för vilka delar av det regionala utvecklingsuppdraget som ska finansieras med externa respektive interna medel.

Revisionen bedömer, i likhet med tidigare granskningar, att det finns behov av att förtydliga vissa skrivningar i regionens reglemente. Det finns även behov av att säkerställa en tydligare koppling mellan budgeten och reglementet. Som revisionen tidigare har framfört är det inte möjligt enligt kommunallagen att som i reglementet reglera att det är tillväxt-och regionplanenämnden som ska fullgöra regionens uppgifter kopplat till det regionala utvecklingsansvaret eftersom det är fullmäktige som antar den regionala utvecklingsstrategin. Revisionen ser därför positivt på föreslagen ändring i en ny version av reglementet som nu är ute på remiss. Det finns dock fortfarande behov av att tydliggöra gränsdragningen mellan regionstyrelsens ansvar för övergripande uppgifter som kopplar till det regionala utvecklingsansvaret och tillväxt- och regionplanenämnden ansvar för övriga delar.

En delvis ny roll för Region Stockholm i och med bildandet av en region är att vara en samordnande part gentemot kommuner, näringsliv, akademi och statliga myndigheter i frågor om regional utveckling. I en kartläggning som regionledningskontoret genomförde under 2019 framkom bland annat att samverkan, från regionens sida, inte sker samordnat och att det saknas en enhetlig och gemensam struktur för samverkan. Flera åtgärder för att stärka samverkan har pausats till följd av den pågående Corona-pandemin. Ett par av åtgärderna som regionstyrelsen hittills har genomfört är att inrätta en intern ledningsgrupp för regional utveckling och tydliggöra för externa parter hur yttrande och remisser ska hanteras. Revisionen bedömer att det också behöver tas fram en dokumenterad process som tydliggör hur remisser och yttrande ska hanteras internt inom Region Stockholm. När arbetet med att konkretisera samverkan kan återupptas anser revisionen att regionen bör vara så tydlig och transparent som möjligt gällande roller, ansvar och processer dels internt inom regionen dels externt för att stärka förtroende och legitimitet i sitt arbete.

Det regionala tillväxtarbetet ska årligen följas upp, utvärderas och redovisas till regeringen enligt lagen om regional utveckling, vilket enligt reglementet är tillväxt- och regionplanenämndens ansvar. Revisionen bedömer däremot att återrapporteringen till regeringen även bör anmälas till regionstyrelsen eftersom båda nämnderna enligt reglementet ska fullgöra uppdrag kopplat till det regionala utvecklingsuppdraget.

Rekommendationer

- Regionstyrelsen bör i samråd med tillväxt- och regionplanenämnden tydliggöra gränsdragningen mellan regionstyrelsens ansvar för övergripande uppgifter respektive tillväxt- och regionplanenämndens ansvar för övriga delar av det regionala utvecklingsansvaret.
- Tillväxt- och regionplanenämnden bör i samråd med regionstyrelsen ta fram en strategi för vilka delar av det regionala utvecklingsuppdraget som ska finansieras med externa respektive interna medel.
- Tillväxt- och regionplanenämnden bör anmäla återrapporteringen av villkorsbeslutet till regionstyrelsen.
- Regionledningskontoret bör ta fram en dokumenterad process som tydliggör hur remisser och yttrande ska hanteras internt inom Region Stockholm.

2 Utgångspunkter för granskningen

2.1 Motiv för granskningen

1 januari 2019 övertog Region Stockholm formellt det regionala tillväxt- och utvecklingsuppdraget från Länsstyrelsen Stockholm.

Av lagen om regionalt utvecklingsansvar (2010:630) och i överenskommelsen mellan dåvarande landstingsstyrelsen och Länsstyrelsen Stockholm[1] följer flera uppdrag och uppgifter[2] som tidigare genomfördes av länsstyrelsen. De flesta uppgifter som har överförts till regionen ska enligt fullmäktiges reglemente[3] hanteras av tillväxt- och regionplanenämnden, men ett par ska även hanteras av regionstyrelsen.

Förstudien har visat att det finns risk för otydligheter i ansvar och roller kring uppdrag och uppgifter som har tillkommit med det utökade regionuppdraget, framförallt mellan regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden (TRN). Otydlig ansvarsfördelning mellan nämnder lyfts också som den största risken i TRN:s internkontrollplan för 2020[4]. Om frågor som rör det regionala utvecklingsansvaret inte sköts systematiskt och samordnat finns det risk både för dubbelarbete och för en otydlig regional styrning.

Revisionen har tidigare rekommenderat att regionstyrelsen och TRN bör tydliggöra ansvarsfördelningen för planeringen och genomförandet för hur målen i Region Stockholms utvecklingsplan[5] (RUFS 2050) ska nås samt mer systematiskt utvärdera insatserna som regionens verksamheter genomför för att nå målen. RUFS 2050 antogs av fullmäktige som regional utvecklingsstrategi (RUS) i november 2019[6] och av regeringens villkorsbeslut[7] framgår det bland annat att arbetet med att nå målen i den regionala utvecklingsstrategin ska återrapporteras till Näringsdepartementet. Revisionen menar att det finns en risk att ansvaret för uppföljningen inte är tydliggjort inom Region Stockholm samt att det inte sker en systematisk uppföljning och redovisning av uppdragen som tillkommit med det utökade regionutvecklingsuppdraget.

En delvis ny roll för regionen i och med bildandet av en region är att vara en samordnande part gentemot kommuner, näringsliv, akademi och statliga myndigheter i frågor om regional utveckling. Revisionen menar att det finns en risk att samverkan med de olika aktörerna inte är sammanhållen och att det saknas en gemensam struktur och strategi för hur den ska utformas.

[1] LS 2018–1201.
[2] Se kapitel 3.
[3] LS 2018 – 0731.
[4] TRN 2019–0204.
[5] Regionrevisorerna, årsrapport 2018 Tillväxt- och regionplanenämnden, årsrapport 2018 Regionstyrelsen.
[6] RS 2019–0533.
[7] N2019/03238/RTL. Villkorsbeslutet tydliggör vad regionen ska arbeta med för frågor inom det regionala tillväxtarbetet för att erhålla anslag.

Mot bakgrund av ovan ser revisionen en risk för att regionen saknar en långsiktig och sammanhållen strategi kring hur det nya regionuppdraget ska utföras. Revisionen bör därför granska hur regionen säkerställer en tillräcklig styrning av det utökade regionuppdraget.

2.2 Revisionsfråga

Den övergripande revisionsfrågan är:

Sker styrningen av det utökade regionuppdraget enligt en långsiktig och sammanhållen strategi?

I syfte att besvara den övergripande revisionsfrågan kommer följande delfrågor att behandlas:

- Hur är ansvar och roller inom regionen fördelade för att hantera det utökade regionala utvecklingsuppdraget?
- Hur säkerställer regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden att det finns förutsättningar för en systematisk uppföljning och redovisning av det utökade regionala utvecklingsuppdraget?

2.3 Avgränsning

Granskningen avser ansvarsprövning av regionstyrelsen och tillväxt- och regionplanenämnden.

Inom det regionala utvecklingsansvaret ryms flera olika perspektiv och områden som kan vara aktuellt att granska. Fokus för den här granskningen har inte varit att granska hur Region Stockholm omhändertar de enskilda sakfrågorna. Granskningen har istället inriktats mot hur regionen har byggt upp sin organisation för att hantera det nya uppdraget och vilket som är den långsiktiga strategin för uppdraget. Detta innebär att granska hur regionen efterlever nya lagar och förordningar samt förhåller sig till de statliga ramarna för det regionala utvecklingsarbetet.

2.4 Bedömningsgrunder

Kommunallagen - Enligt 6 kap 1 § ska regionstyrelsen leda och samordna förvaltningen av landstingets angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnder och av regionen ägda aktiebolag. Enligt 6 kap 6 § ska nämnder och styrelser för helägda bolag se till att all verksamhet bedrivs i enlighet med fullmäktiges mål och riktlinjer. De ska även se till att den interna kontrollen är tillräcklig samt att verksamheten bedrivs på ett i övrigt tillfredställande sätt.

Lagen om enhetligt regionalt utvecklingsansvar (2017:61) – I lagen fastställs vad det regionala utvecklingsansvaret innefattar.

Förordning om regionalt tillväxtarbete (2017:583) – Bestämmelser om regionalt tillväxtarbete.

Reglemente för regionstyrelsen och övriga nämnder (LS 2018–0731)

Regionfullmäktiges budget 2020 (RS 2019–0829)

Utöver bedömningsgrunderna behöver Region Stockholm även förhålla sig till ett antal förordningar och ramverk från staten för att hantera det regionala utvecklingsansvaret. De som berörs i granskningen är:

- **Nationella strategin** för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020 (N2015/5297/RT)
- **Villkor för budgetåret 2020** för regionerna samt Gotlands kommun inom utgiftsområdena 1 Rikets styrelse, 19 Regional tillväxt och 22 kommunikationer (N2020/03238/RTL)
- **Villkor m.m. för budgetåret 2019** för landstingen samt Gotlands kommun inom utgiftsområdena 1 Rikets styrelse, 19 Regional tillväxt och 22 kommunikationer (rskr. 2018/19:72 och rskr. 2018/19:109) (N2018/05924/RTS)

2.5 Metod

Granskningen har genomförts genom intervjuer och dokumentstudier. Intervjuer har dels genomförts på ledningsnivå på tillväxt- och regionplaneförvaltningen och regionledningskontoret, men även med handläggare på berörda förvaltningar som ansvarar för att hantera uppdrag och uppgifter. Vidare har kompletterande intervjuer genomförts på trafikförvaltningen, Tillväxtverket, Näringsdepartementet och Länsstyrelsen Stockholm.

Granskningen har genomförts av projektledare Sebastian Kopp och projektmedarbetare Katharina Berndt på Region Stockholms revisionskontor.

3 Statlig styrning av det regionala utvecklingsansvaret

Stockholms läns landsting lämnade i december 2016 in en ansökan till regeringen om att ta över det regionala tillväxt- och utvecklingsansvaret från länsstyrelsen.[8] Den 1 januari 2019 övertog Region Stockholm efter beslut av riksdagen[9] ansvaret från Länsstyrelsen Stockholm.

Det regionala utvecklingsansvaret regleras huvudsakligen i

- lag (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar
- förordning (2017:583) om regionalt tillväxtarbete
- förordning (1997:263) om länsplaner för regional transportinfrastruktur
- årliga villkorsbeslut som regeringen utfärdar
- särskilda regeringsbeslut

Utöver det har den övergripande inriktningen för den regionala tillväxtpolitiken slagits fast i den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015–2020[10]. Strategin är vägledande för arbetet med hållbar regional tillväxt och attraktionskraft i hela landet fram till 2020. Strategin och dess prioriteringar ska även vara vägledande vid utvecklingen och genomförandet av regionala utvecklingsstrategier (RUS).

Kärnuppdraget som staten ålägger regionerna att utföra inom ramen för det regionala utvecklingsansvaret fastställs i lag om regionalt utvecklingsansvar. Där framgår att det regionala utvecklingsansvaret innefattar att

- arbeta fram och fastställa en strategi för utvecklingen i länet och samordna insatser för att genomföra denna strategin (regional utvecklingsstrategi, RUS)
- besluta om hur medel för regionalt tillväxtarbete ska användas
- följa upp, utvärdera och redovisa resultaten av tillväxtarbetet till regeringen
- utföra uppgifter kopplade till EU:s strukturfonder
- ta fram och besluta om länsplaner för transportinfrastruktur
- samverka med länets kommuner och länsstyrelsen och övriga berörda statliga myndigheter

I förordningen om regionalt tillväxtarbete finns bestämmelser om regionalt tillväxtarbete och statliga myndigheters medverkan i detta. Med regionalt tillväxtarbete avses insatser för att skapa hållbar regional tillväxt och utveckling.

[8] LS 2015–0997.
[9] I juni 2018 beslutade riksdagen om propositionen Ett enhetligt regionalt utvecklingsansvar (prop. 2017/18:206) som innebär att landstingen i samtliga län i Sverige ges ansvar för regional utveckling och tillväxt från 1 januari 2019.
[10] N2015/5297/RT. Den nationella strategin har som fokusområden Innovation och företagande, Attraktiva miljöer och tillgänglighet, Kompetensförsörjning och Internationellt samarbete.

Syftet är att uppfylla målen för den regionala tillväxtpolitiken och för EU:s sammanhållningspolitik.

Arbetet med att upprätta, fastställa och följa upp länsplanen för transportinfrastruktur regleras i förordningen om länsplaner för regional transportinfrastruktur[11]. Länsplanen för regional transportinfrastruktur sträcker sig över tolv år och ska revideras vart fjärde år. Länsplanen ska omfatta hela det regionala transportsystemet och tas fram i samarbete med Trafikverket. Förslag och synpunkter ska inhämtas från regionala kollektivtrafikmyndigheter och kommuner.

Regionerna erhåller också årliga så kallade villkorsbeslut av regeringen. Villkorsbesluten innehåller information om den återrapportering som ska göras till Tillväxtverket och regeringen avseende den verksamhet som bedrivits inom regional tillväxt och utveckling, samt uppdrag och finansiering från regeringen angående regional tillväxt och utveckling.

Utöver de lagstadgade uppgifterna tillkommer även uppgifter inom ramen för särskilda regeringsbeslut. Dessa benämns ”erbjudanden”. Det är upp till regionerna att bedöma om erbjudandet ligger i linjen med regionala prioriteringar, dvs. att åta sig ett erbjudande är frivilligt.

4 Förberedelser inför övertagandet

I samband med dåvarande landstingets ansökan om att ta över det regionala utvecklingsansvaret gavs landstingsdirektören i uppdrag[12] att inrätta en tillfällig projektorganisation. Projektet *Landstingets förberedelser inför övertagandet av det regionala utvecklingsansvaret i Stockholms län* inrättades vid landstingsstyrelsens förvaltning i syfte att förbereda både den politiska och tjänstemannaorganisationen inför övertagandet.

I december 2017 beslutade landstingsstyrelsens arbetsutskott om principer och vägledning för det fortsatta arbetet.[13] En styr- och arbetsgrupp med företrädare ur koncernledningen[14] knöts till projektet under ledningen av landstingsdirektören tillika projektägare.

Projektet avgränsades till att ta fram kunskaps- och beslutsunderlag och delades in i tre områden;

- att stärka samverkan i Stockholms län
- att anpassa landstingets organisation
- att förbereda överföringen av verksamheten, resurser och personal från länsstyrelsen.

[11] 1997:263.
[12] LS 2015–0997.
[13] LS 2017–0069.
[14] Tillväxt- och regionplanedirektören, trafikdirektören, kulturdirektören, forskningsdirektören, stabschefen och kommunikationsdirektören.

4.1 Stärka samverkan - dialog med kommuner

För att kunna stärka den framtida samverkan i Stockholms län genomfördes dialogmöten med kommunerna. Av projektrapporten framgår det att kommunerna i dialogmötena förde fram att särskilt viktiga frågor som bör omhändertas inför övertagandet var att stärka regional samverkan kring infrastruktur och transporter, kompetensförsörjning och digitalisering. Det blev också tydligt att kommunerna föredrar att fokusera på ett fåtal frågor för att eftersträva konkreta resultat. Det framkom vidare att kommunerna upplever att dialogen mellan kommuner och landsting varit splittrad och att det saknas ett gemensamt samarbetsforum på såväl politisk som tjänstemannaledningsnivå för att mötas kring regionala utvecklingsfrågor. Vidare uttrycker kommunerna önskan om att samla strategiska frågor som t.ex. länsplanearbetet och arbetet med RUFS 2050 på regionstyrelsenivå.

4.2 Anpassa organisationen och förbereda överföringen

Länsstyrelsen Stockholm fick i juni 2018 det formella direktivet[15] från regeringen för att påbörja arbetet med att överföra uppdraget till landstinget. På uppdrag av landstingsstyrelsens arbetsutskott genomförde landstingsdirektören förhandlingar med länsstyrelsen[16] angående överföring av verksamhet, inkl. finansiella resurser och personal. Förhandlingsmötena med länsstyrelsen resulterade i en överenskommelse[17] mellan landstinget och länsstyrelsen som reglerade överföringen av de verksamheter, resurser och personal som omfattas av det regionala utvecklingsansvaret samt länsplaneuppdraget.

Utöver de övergripande uppdrag som framgår av lag om regionalt utvecklingsansvar (se avsnitt 3.1) framgår av överenskommelsen att ett antal andra uppdrag och uppgifter inom regionalt tillväxtarbete förts över till landstinget.

I överenskommelsen beskrivs det att båda parters HR-avdelningar har samverkat för att underlätta övergången av personal. Den personal som var föremål för verksamhetsöverföringen, 15 personer enligt landstingets projektrapport, informerades av sin arbetsgivare (länsstyrelsen) hösten 2018. Enligt landstingets projektrapport beslutade landstingsdirektören[18], i väntan på ny politisk organisation under valåret, att nya medarbetare från länsstyrelsen skulle placeras i landstingsstyrelsens förvaltning vilket blev huvudspåret för arbetet inom landstinget.

[15] LST fick direktiv från finansdepartementet om att inleda formell process: Fi2018/02397/SFÖ från 2018-06-14 att överföra det regionala utvecklingsansvaret från länsstyrelsen till landstinget från och med 2019-01-01.
[16] Regeringen gav länsstyrelsen i Stockholms län i uppdrag att förbereda överföringen av det regionala tillväxtuppdraget till Stockholms läns landsting.
[17] SLL 2018–1201.
[18] LDR 8366.

Det slutgiltiga beslutet om var det nya regionala utvecklingsuppdraget skulle placeras organisatoriskt i landstinget togs i samband med fullmäktiges budget 2019[19] i november 2018. Där framgår att tillväxt- och regionplanenämnden ska ansvara för de nya områden som tas över från länsstyrelsen för Region Stockholm förutom länsplanearbetet som placeras på regionstyrelsen.

Med anledning av att det politiska beslutet om organiseringen först kom i november 2018 har granskningen visat att tillväxt- och regionplanenämnden hade begränsade möjligheter att vidta förberedande åtgärder för att överta personal och uppdrag. Det var även efter beslutet oklart hur många medarbetare med vilka kompetenser man skulle ta över. Planeringen försvårades ytterligare av att berörd personal hade fram till sista december att tacka ja eller nej till erbjudandet att följa med uppdraget till landstinget. Enligt intervjuer fanns det ett tydligt politiskt önskemål att få över så mycket personal från länsstyrelsen som möjligt. I slutändan tackade sju personer ja, varav två anställdes vid regionstyrelsen och fem vid TRN, av dessa fem slutade tre under första kvartalet 2019.

Granskningen visar vidare att en konsekvens av detta blev att tillväxt- och regionplaneförvaltningen (TRF) inte hade tillräckligt med personal på plats för att fullt ut genomföra de nya uppdragen vid övertagandet. Under 2019 har förvaltningen därför lagt mycket resurser på rekrytering. Övertagandet av det regionala utvecklingsuppdraget och den stora omställningen som detta innebar för TRF under 2019 har enligt tidigare granskning[20] bland annat lett till ett försämrat utfall för medarbetar- och chefsindex. I nämndens internkontrollplan för 2020 finns också risken *hög personalomsättning och rekryteringsbehov*.

Av överenskommelsen framgår vidare att de ekonomiska resurser som förts över till Region Stockholm i och med övertagandet av verksamheten beräknades till ca 13 mnkr, varav 4,9 mnkr från förvaltningsanslaget (5:1 Förvaltningsanslag länsstyrelserna m.m.) och 8 mnkr i så kallade 1:1 medel för regionala tillväxtåtgärder[21]. Det pekas också på att länsstyrelsen i stor utsträckning finansierat sin verksamhet med externa medel som till exempel via Tillväxtverket som regionen efter övertagandet av uppdraget också har möjlighet att ansöka om. Vidare framgår av tjänsteutlåtandet i samband med överenskommelsen att verksamhetsöverföringen inte beräknades få några ekonomiska konsekvenser för regionen.

De medel som enligt överenskommelsen mellan landstinget och länsstyrelsen var avsatta för att hantera lönekostnader för personalöverföring täckte inte de personalkostnader som uppstod till följd av verksamhetsövergången. Förvaltningen fick därför hantera detta inom ramen för befintlig budget. I revisionens årsrapport för TRN 2019 framgick det att nämndens intäkter hade

[19] Beslut om ny politisk organisation (LS 2018-0680) och beslut om förslag till Budget 2019 (LS 2017-1455).
[20] Regionrevisorerna, Årsrapport 2019 Tillväxt- och regionplanenämnden.
[21] Statsbudgetens utgiftsområde 19 Regional tillväxt för företagsstöd och projektbidrag.

ökat med 15 mnkr, inkl. de 4,9 mnkr från förvaltningsanslaget, vilket framförallt kopplades till utökade personalresurser. Utöver att anställa personal för det utökade regionala utvecklingsansvaret, inrättades även bland annat nya chefsled. Personalkostnaden kopplat till det regionala utvecklingsansvaret har även till stor del finansierats av externa medel från bl.a. Tillväxtverket, post- och telestyrelsen under 2019. Detta då en mycket stor del av det regionala tillväxtarbetet- och tillväxtpolitiken genomförs i form av olika program- och projektsatsningar.

4.3 Bedömning

Revisionen konstaterar att en projektorganisation inrättades för att förbereda övertagandet. Dock bedömer revisionen att det sena beslut om hur ansvaret skulle omhändertas inom Region Stockholm samt personalbristen har fått konsekvenser för TRN:s mottagandekapacitet och hanteringen av det regionala utvecklingsansvaret under 2019. Enligt revisionens mening har resursbehovet för det utökade regionala utvecklingsansvaret underskattats. Revisionen konstaterar vidare att verksamhetsöverföringen från länsstyrelsen har fått ekonomiska konsekvenser för regionen och framförallt för TRN. Detta även om tjänsteutlåtandet i samband med överenskommelsen uttryckte att verksamhetsöverföringen inte beräknades få några ekonomiska konsekvenser för regionen.

5 Ansvar och roller

Efter valet 2018 beslutade[22] dåvarande landstingsfullmäktige i november om en ny politisk organisation. Av beslutet framgår det att struktur och ansvarsfördelning kommer anpassas till att dåvarande landstinget skulle överta det regionala utvecklingsansvaret. I samband med att fullmäktige beslutade om den nya politiska organisationen uppdrogs dåvarande landstingsstyrelsen att ta fram förslag till reviderat reglemente.

5.1 Reglementen för regionstyrelsen och övriga nämnder

Regionfullmäktige fattade beslut om ett nytt reglemente i december 2018[23] som började gälla 1 januari 2019. För uppgifter kopplade till det regionala utvecklingsansvaret ska regionstyrelsen enligt reglementet:

- 3§ punkt 11 upprätta förslag till länsplan för transportinfrastruktur, följa upp och vidareutveckla planen samt bereda ärende med anknytning till planen.
- 3§ punkt 7 a leda och samordna Region Stockholms kontakter med länets kommuner, myndigheter och andra aktörer som kräver ett samlat uppträdande från Region Stockholm.

[22] LS 2018–0078.
[23] LS 2018-0731.

Av TRN:s reglemente 1§ framgår det att nämnden fullgör Region Stockholms ansvar för regionens uppgifter enligt lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar, förutom vad avser länsplan för transportinfrastruktur. Enligt 2§ i reglementet preciseras det hur nämnden ska fullgöra ansvaret. Det framgår att nämnden ska:

- 2§ punkt 1 ansvara för Region Stockholms uppgifter inom regional utveckling.
- 2§ punkt 2 ansvara för framtagande av regionplan/regional utvecklingsstrategi.
- 2§ punkt 3 stödja genomförandet av regionplanen/regionala utvecklingsstrategin, bland annat genom att samverka med länets kommuner, berörda myndigheter samt företrädare för näringsliv och civilsamhälle.
- 2§ punkt 5 bevaka regionala frågor och i sådana frågor fortlöpande lämna underlag till kommunerna och de statliga myndigheterna för deras planering.
- 2§ punkt 6 besluta om användningen av vissa statliga medel för regionalt tillväxtarbete.
- 2§ punkt 7 följa upp, utvärdera och årligen redovisa resultaten av det regionala utvecklingsarbetet.

Av granskningen har det framgått att begreppet *fullgöra* inrymmer stort tolkningsutrymme och inte har konkretiserats. Revisonen har tidigare granskat[24] beredningen av reglementen för regionstyrelsen och övriga nämnder. Med anledning av att fullmäktige enligt kommunallagen ska besluta i ärenden av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt för regionen menade revisionen att TRN inte kan fullgöra uppgifter enligt lagen om regionalt utvecklingsansvar eftersom det är fullmäktige som antar den regionala utvecklingsstrategin. I regionstyrelsens yttrande över granskningen[25] framgår det att styrelsen delar revisionens bedömning och att de ska ta hänsyn till bedömningarna vid revideringen av nuvarande reglementet.

I april 2020 gick en revidering av reglementet ut på remiss[26] och däri har ett förtydligande avseende att fullgöra lagansvaret formulerats för regionstyrelsen och TRN. Förslaget är att det ska förtydligas i reglementet att regionstyrelsen ska i samråd *med berörda nämnder fullgöra övergripande uppgifter som följer av Region Stockholms ansvar att leda och samordna Stockholmsregionens utveckling*. Utifrån denna skrivningen föreslås ändringar i TRN:s reglemente som tydliggör att regionstyrelsen ska fullgöra de övergripande uppgifterna. Punkt 1 i TRN:s reglemente föreslås även att utgå. Nämnden har dock fortfarande ansvar för att fullgöra uppgifter enligt lagen om regionalt utvecklingsansvar.

[24] Delårsrapport Regionstyrelsen 2019.
[25] RS 2019-1064.
[26] RS 2019-1079.

5.2 Fullmäktiges budget

Fullmäktiges budget för 2019[27] och 2020[28] tydliggör att regionbildningen medför ett tyngre ansvar och att det krävs att Region Stockholm intar en ledarskapsroll.

Regionstyrelsens roll enligt budget 2019 och 2020 är att fullgöra de uppgifter som följer av regionens utökade regionala ansvar. Detta konkretiseras genom att regionstyrelsen ska ansvara för att utveckla samverkansformerna med kommuner, länsstyrelsen, näringslivet, akademin och övriga aktörer (se avsnitt 4.3). Regionstyrelsen ska även stärka Region Stockholms samlade kompetens och styrning inom bl.a. frågor som rör länsplaneupprättande och samhällsplanering.

Tillväxt- och regionplanenämnden ansvarar enligt budget 2019 och 2020 för flera specifika uppdrag och uppgifter kopplat till det regionala utvecklingsuppdraget[29]. Nämnden ska bland annat arbeta med regionalt utvecklingsansvar för samhällsbyggnad. Hur Region Stockholm konkretiserar samhällsbyggnad beskrivs inte i budget 2019, budget 2020 eller i RUFS 2050. Inför övertagandet av det regionala utvecklingsuppdraget genomfördes flera delprojekt. Ett av dessa berörde samhällsbyggnad och begreppet definierades som fysisk planering, infrastruktur, transporter och bredband. I TRN:s verksamhetsplan för 2020[30] tydliggörs det att nämnden i samarbete med regionstyrelsen, trafiknämnden, hälso- och sjukvårdsnämnden, kulturnämnden och Locum bland annat ska förbättra ärendehanteringen, utveckla kunskap och verktyg samt ha dialog med regionala aktörer om det regionala samhällsbyggnadsuppdraget.

Regionstyrelsen ska enligt budget 2020 bl.a. stärka Stockholms samlade kompetens och styrning inom frågor som rör samhällsplanering och inventera samt skapa samarbeten för samhällsbyggande. I regionstyrelsens verksamhetsplan för 2020[31] konkretiseras inte styrelsens uppdrag kopplat till samhällsbyggnad.

I samband med att fullmäktige beslutade om en ny politisk organisation inrättades även ett länsplane- och samhällsplaneringsutskott under regionstyrelsen. I instruktionen för utskottet[32] beskrivs det att utskottet bl.a. ska genomföra analyser av möjligheten till utvecklat samhällsbyggande rörande de

[27] LS 2017-1455.
[28] RS 2019–0829.
[29] Tillväxt- och regionplanenämnden ansvarar för regionplanering, regional tillväxt, trafikplanering kopplad till regionutvecklingsuppdraget (ej kollektivtrafik), regionalt utvecklingsansvar för samhällsbyggnad, infrastruktur och transporter (ej länsplanen), samt näringslivsutveckling, strategisk kompetensförsörjning och arbetsmarknadsutveckling samt landsbygd och skärgård. Det innefattar ansvaret för regionplan och regional utvecklingsstrategi, regionalt tillväxtarbete, EU:s strukturfondsprogram, regionala serviceprogram, regional bredbandskoordinator och regional kompetensplattform.
[30] TRN 2019–0204.
[31] RS 2019-0987.
[32] LS 2018-1166.

trafiksamband som pekas ut i RUFS 2050. Granskningen har visat att utskottet framförallt hanterar frågor kopplat till länsplanen.

5.3 Bedömning

Revisionen bedömer, i likhet med tidigare granskningar, att det finns behov av att förtydliga vissa skrivningar i regionens reglemente. Det finns även behov av att säkerställa en tydligare koppling mellan budgeten och reglementet. Som revisionen tidigare har framfört är det inte möjligt enligt kommunallagen att som i reglementet reglera att det är TRN som ska fullgöra regionens uppgifter kopplat till det regionala utvecklingsansvaret eftersom det är fullmäktige som antar den regionala utvecklingsstrategin. Revisionen ser därför positivt på föreslagen ändring i en ny version av reglementet som nu är ute på remiss. Eftersom begreppet *fullgöra* inte har konkretiserats konstaterar dock revisionen att det fortfarande finns behov av att tydliggöra vad det innebär att regionstyrelsen ansvarar för att fullgöra övergripande uppgifter som följer av Region Stockholms ansvar att leda och samordna Stockholmsregionens utveckling medan TRN ska fullgöra övriga delar av lagen.

Vidare bedömer revisionen att det finns oklarheter i vad som innefattas och hur ansvaret fördelas mellan regionstyrelsen och TRN när det gäller samhällsbyggnad och -planering och vilken roll länsplane- och samhällsplaneringsutskottet respektive TRN har i frågorna. Revisionen menar att det kan förtydligas vilka frågor kopplat till samhällsbyggnad och planering som ska delegeras till länsplane- och samhällsplaneringsutskottet samt vilka som ska hanteras av TRN och regionstyrelsen. Det finns risk för en otydlig roll- och ansvarsfördelningen när styrande dokument lyfter fram att skilda politiska instanser ska hantera likartade frågor.

6 Samverkan inom ramen för det regionala utvecklingsuppdraget

6.1 Utveckling av rollen som regionalt utvecklingsansvarig

Av fullmäktiges budget 2019 och 2020 framgår att det regionala utvecklingsarbete ska ske i nära samverkan med kommunerna och andra aktörer som exempelvis näringsliv och akademi vilket kräver att regionen har en samlad röst och kan visa ett samlat regionalt ledarskap. I budget 2019 slås fast att Region Stockholm successivt ska växa in i rollen som regionalt utvecklingsansvarig. I budget 2020 tydliggörs det att Region Stockholm nu har tagit an ledarskapet att föra länets talan gentemot staten. Att främja samverkan mellan olika aktörer på olika nivåer är enligt den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft en viktig pelare för att skapa attraktiva regioner.

I syfte att identifiera befintliga samarbeten med externa aktörer har regionstyrelsen 2019 genomfört en kartläggning. Beskrivningen och analysen i slutrapporten[33] baseras bl.a. på intervjuer och underlag från förvaltningar och samarbetspartners och enkätresultat från kommundirektörer om deras uppfattning av dialog och samverkan.

Av kartläggningen framgår att det är av vikt att stärka samordningen, och gemensamt kunna prioritera och fokusera på de frågor som är av störst vikt för Stockholmsregionen. Vidare framgår att det finns ett behov av att klargöra gemensamma arenor och samordning med de fyra nyckelaktörerna; Region Stockholm, länsstyrelsen, Storsthlm och Stockholms stad. Det framkommer också att det i dagsläget saknas regelbundna forum på högsta politiska- och tjänstemannanivå för att gemensamt arbeta vidare med prioriteringarna i RUFS 2050. Kartläggningen och svaren från enkäten till kommundirektörerna visar vidare att samverkan, från regionens sida, inte sker samordnat och att det saknas en enhetlig och gemensam struktur för samverkan.

För att ytterligare stärka den externa samverkan har arbets- och personalutskottet beslutat att under 2020 genomföra en konferens med externa aktörer för att lyfta frågorna kring regional samverkan. Dessa har förskjutits med anledning av den pågående Corona-pandemin.

Vidare har regiondirektören inrättat en ledningsgrupp under 2019 som hanterar regionala utvecklingsfrågor. Gruppen består av representanter från regionledningskontoret, tillväxt- och regionplaneförvaltningen, Locum, kulturförvaltningen, serviceförvaltningen och trafikförvaltningen. Gruppen är inrättad för att kunna stärka och tydliggöra hur Region Stockholm som helhet önskar att ta sig an de regionala utvecklingsfrågorna. Bland annat har frågor om intern och extern samverkan och RUFS-arbetet hanterats. Med anledning av Corona-pandemin har dessa möten inte genomförts under februari till april 2020 och arbetet med att omhänderta kartläggningens resultat till viss del stannat av.

6.2 Hantering av remisser och yttranden

För att Region Stockholm ska kunna vara en samlad röst gentemot externa aktörer är en viktig parameter att upprätta en tydlig hantering av inkommande remisser och yttranden från externa aktörer. Region Stockholm har under 2018 och 2019 behandlat ca 35–40 externa remisser per år. Under 2019 har TRN berett 25 ärenden inom nämndens ansvar för regional utveckling.

I reglementet för regionstyrelsen och övriga nämnder är det tydliggjort att regionstyrelsen beslutar på delegering av fullmäktige i yttranden som ankommer på fullmäktige när dessa inte är av principiell betydelse eller när tiden inte medger att yttrandet behandlas av fullmäktige. Styrelsen ska om möjligt

[33] Slutrapporten redovisas i regionstyrelsens verksamhetsberättelse för 2019, bilaga Kartläggning av Region Stockholms samarbete med länets kommuner, akademi och näringsliv.

samråda med berörd nämnd vid handläggning av yttrandet och kan även besluta att överlåta åt annan nämnd att yttra sig på Region Stockholms vägnar.[34] Vidare framgår det att ett regionråd får inhämta yttranden genom att besluta om remiss till Region Stockholms nämnder och bolag, samt till andra berörda intressenter.[35]

I fullmäktiges budget för 2019 betonas det att regionstyrelsen ska bereda ärenden, motioner och beslut kopplat till regional samhällsplanering och trafikplanering kopplat till regional utveckling.

Hanteringsordningen för ärende och remisser ändrades i samband med att det nya reglementet började gälla 1 januari 2019. Granskningen har visat att den tidigare hanteringen som innebar att nämnder hade möjlighet att yttra sig på landstingets vägnar bidrog till att dåvarande Stockholms läns landsting inte uppfattades som en aktör som talade med en samlad röst. Detta eftersom olika nämnder kunde yttra sig på skilda sätt utan att någon funktion säkerställde en tydlig stringens i yttranden. Vidare har det framgått i granskningen att tidigare hanteringen kring yttranden fortsatte under stora delar av 2019. Med anledning av detta informerade regionledningskontoret[36] i oktober 2019 kommuner och andra berörda parter att *alla* yttranden ska ställas till Region Stockholms funktionsbrevlåda och *inte* till enskilda nämnder.

Regionledningskontoret har inte tagit fram en dokumenterad rutin eller processkarta för hur inkomna ärenden ska hanteras. Hanteringen har däremot kommunicerats ut till berörda nämnder och bolag och respektive förvaltningar. Via intervjuer har en proceskarta beskrivits. En remiss kommer in till funktionsbrevlådan (oftast med svarstid på två-tre månader)→ RLK:s registrator hanterar ärendet→ ärendet sätts på beredningslista→ ärendesekreterare tar fram förslag på en tidplan för ärendet och hur det ska remitteras→ föreslagna hanteringen stäms av mellan stabschefen och regiondirektören →ärendet sänds vidare till ledningskansliet→politiken beslutar vilken rotel[37] som ska hantera ärendet→ärendet remitteras till berörd nämnd med ett remissmissiv i rotelns namn.

Granskningen har visat att det under 2019 rådde vissa oklarheter om hur det säkerställs att berörda nämnder har möjlighet att yttra sig i ärenden, eller ge inspel till yttrandet, inom deras ansvarsområde. Exempelvis har revisionen noterat att regionledningskontoret har yttrat sig på delegation från regionstyrelsen i ärende som berör EU:s strukturfonder[38]. I fullmäktiges budget för

[34] LS 2018–0731 8§ punkt 5.
[35] LS 2018–0731 20§.
[36] RS 2019–1019.
[37] Följande rotlar finns i Region Stockholm: Rotel I Finansfrågor, samt fastighets- och servicefrågor, Rotel II Hälso- och sjukvårds-, innovations- och kulturfrågor, Rotel III Trafikfrågor, Rotel IV Tillväxt-, samhällsplanerings- och skärgårdsfrågor, Rotel V Vårdutvecklingsfrågor, Rotel VI Miljö- och kollektivtrafikfrågor, Rotel VII Vård- och valfrihetsfrågor.
[38] *Yttrande över konsekvensutredning och förslag till ändring av Tillväxtverkets föreskrifter om stöd från de regionala strukturfondsprogrammen och det nationella regionalfondsprogrammet* (RS 2019-0328-8), *Regeringsbeslut om uppdrag till Svenska ESF-rådet att göra en*

2019 och 2020 tydliggörs det att TRN ansvarar för EU:s strukturfondsprogram. Granskningen har visat att RLK hade avstämningar med TRF innan regionstyrelsen yttra sig i ärendena. Vidare har hanteringen medfört att tidsramen för förvaltningarna att arbeta fram ett yttrande har minskat och därmed har det enligt uppgift blivit mer vanligt förekommande att nämnden yttrat sig på delegation, att förvaltningarna yttrar sig på delegation samt att Region Stockholm begärt anstånd.

6.3 Bedömning

Betydelsen av samverkan läggs fast i exempelvis lag om regionalt utvecklingsansvar, i förordningen om regionalt tillväxtarbete och i villkorsbeslutet. Mot bakgrund av att en väl fungerande samverkan är central i det regionala utvecklingsuppdraget ser revisionen positivt på att regionledningskontoret har kartlagt Region Stockholms befintliga samarbeten med externa aktörer.

Samma synpunkter som lyftes inom ramen för dialogmötena med kommunerna inför övertagandet återfinns i kartläggningens resultat. Av den anledningen menar revisionen att det nu även är viktigt för Region Stockholm att konkretisera formerna för samverkan och inte enbart åter konstatera att det finns förbättringspotential. Revisionen kan också konstatera att regionen har vidtagit olika konkreta åtgärder för att främja samverkan. Revisionen ser exempelvis positivt på inrättandet av en ledningsgrupp som hanterar de regionala utvecklingsfrågorna och som på sikt ska stärka den interna samordningen. I detta arbete finns behov att vara så tydlig och transparent som möjligt gällande roller, ansvar och processer dels internt inom regionen dels externt för att stärka förtroende och legitimitet för sitt arbete. Åtgärder för att stärka samverkan har nu till viss del pausats pga. den pågående Corona-pandemin.

Revisionen bedömer att förutsättningarna för att Region Stockholm ska kunna uppfattas som en aktör som yttrar sig med en samlad röst ökar i och med att det i reglementet från januari 2019 specificeras hur yttrande och remisser ska hanteras. Revisionen kan däremot konstatera att det fortfarande finns otydligheter i hur och när olika nämnder eller bolag ska bli delaktiga i yttrandehanteringen. Revisionen bedömer därför att regionstyrelsen behöver ta fram en dokumenterad process som tydliggör hur remisser och yttrande ska hanteras internt inom Region Stockholm.

omvärldsanalys och att lämna ett förslag till nationellt socialfondsprogram för perioden 2021-2027 (RS 2019-0704).

7 Uppföljning av det regionala utvecklingsuppdraget

7.1 Återrapportering till staten

Det regionala tillväxtarbetet ska årligen följas upp, utvärderas och redovisas till Tillväxtverket och regeringen enligt lagen om regional utveckling. I det årliga villkorsbeslutet från regeringen konkretiseras det vilka delar Region Stockholm ska följa upp. I Region Stockholm är det enligt reglementet TRN som hanterar återrapporteringen av villkorsbeslutet. Återrapporteringen har sammanställts i samråd med RLK. TRN antog uppföljningen i februari 2020[39]. Ingen formell information kring uppföljningen har givits till övriga politiska instanser i regionen.

Återrapporteringen av villkorsbeslutet redovisades enligt instruktionen från regeringen.[40] I uppföljningen beskrivs bland annat att regionen, eftersom RUFS 2050 antogs som regional utvecklingsstrategi först i november 2019, inte kunnat arbeta med genomförande av den regionala utvecklingsstrategin i formell mening under 2019.

Vidare ges en återrapporteringen av fördelningen av anslag 1:1.[41] Det betonas att regionen haft begränsad möjlighet att påverka fördelningen då stor del bestått av projekt som har övertagits från länsstyrelsen eller av länsstyrelsen ingångna åtaganden. Det beskrivs också att TRN ska ta fram en finansieringsstrategi. Strategin är tänkt att tydliggöra och konkretisera prioriterad inriktning, vilka kriterier som gäller för att ansöka om medel och bidrag som TRN ansvarar för[42] samt hur uppföljningen kommer att ske. Förhoppningen är att strategin kan antas av TRN under hösten 2020, men förseningar kan förekomma med anledning av pågående Corona-pandemin.

Slutligen betonar nämnden att det är viktigt att uppföljningen av RUFS samordnas med återrapporteringen av villkorsbeslutet framöver. Uppföljningen av RUFS 2050 bifogades som en bilaga vid återrapporteringen av villkorsbe-

[39] TRN 2019–0258.

[40] Följande ska återrapporteras enligt villkorsbeslut: 1 - *Arbetet med den regionala utvecklingsstrategin och dess genomförande, insatser för det regionala strukturfondsprogrammet, respektive territoriella samarbetsprogrammen samt insatser inom EU:s strategi för Östersjöregionen.* 2 - *Fördelning av anslag 1:1 Regionala tillväxtåtgärder och hur fördelning av medel har bidragit till måluppfyllelse.* 3 - *Samverkan och gemensam finansiering med statliga myndigheter, länets kommuner samt näringslivets aktörer*. 4 - *Hur ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet har integrerats, insatser för jämställd regional tillväxt, integration, mångfald, stärka klimat- och miljöperspektiv i det regionala tillväxtarbetet samt hur detta har bidragit till måluppfyllelse.* 5 - *Genomförda analyser, uppföljningar och utvärderingar, vilka av dessa har finansierats med anslag 1:1 samt hur resultat av dessa har tagits till vara*.

[41] Medlet fördelas av Näringsdepartementet och utgörs av projektmedel, företagsstöd och kommersiell service. Utbetalning av medlet sker en gång per år utifrån en årligt tilldelad budget. Under 2019 och 2020 blev Region Stockholm tilldelad 8,1 mnkr.

[42] 1:1 medel, affärsutvecklingscheckar, driftstödet för kommersiell service och nämndens hållbarhets- och skärgårdsanslag.

slutet. Vid tidpunkten för återrapporteringen av villkorbeslutet hade uppföljningen av RUFS ännu inte behandlats av fullmäktige, vilken den årligen ska göras enligt uppdraget i fullmäktiges budget.

Tillväxtverket rapporterar slutsatserna i återrapporteringen till Näringsdepartementet för att förmedla kunskap hur det regionala tillväxtarbetet genomförts, vilka resultat som uppnåtts och vilka utmaningar som regionerna ser i arbetet. Rapporten används dels som underlag när Tillväxtverket möter regionen årligen och dels när Näringsdepartementet möter regionen för dialog var tredje år. Nästa dialog är inplanerad under våren 2020.

Granskningen har visat att arbetet med att ta fram återrapporteringen var tidspressat. Arbetet påbörjades i december 2019 för att vara klart för ärendehantering till nämnden i januari 2020. Detta berodde bl.a. på att TRF inte hade beslutat hur organisationen för återrapporteringen skulle genomföras under året, men också att det var första gången som förvaltningen genomförde återrapporteringen. En av riskerna i nämndens internkontrollplan för 2020 är brist på analysresurser och analyskompentens. Revisionen har tidigare noterat[43] att förvaltningen hade som ambition att inrätta en analysenhet på förvaltningen under 2019, men att det inte ansågs finnas ekonomiskt utrymme för att inrätta den. Under 2020 har ett projekt inrättats på förvaltningen för att samordna återrapporteringen av villkorsbeslutet, uppföljningen av RUFS samt arbetet med nämndens verksamhetsberättelse.

7.2 Uppföljning internt i Region Stockholm

Vid uppföljningen av RUFS 2050 förtydligas det att fullmäktige avser att fokusera på tre regionala prioriteringar under 2020–2021. I regionens styrningssystem *integrerad ledning och styrning* betonas det att den långsiktiga planeringen ska framgå i budgeten. De tre prioriteringar förtydligas inte i budgeten eftersom uppföljningen av RUFS beslutades efter det att fullmäktiges budget för 2020 hade antagits. Däremot betonas det i budgeten att Region Stockholm ska lägga särskild stor vikt vid att genomföra prioriteringarna som Region Stockholm ansvarar för. Vilka dessa är konkretiseras inte. Av RUFS 2050 tydliggörs det att Region Stockholm bidrar till genomförandet i åtta av totalt nio prioriteringar. Granskningen har visat att de prioriteringarna som fokus ska riktas mot kommande år har förmedlats dels genom möten med kommuner och dels via ledningsgruppen för regional utveckling.

I 2019 års uppföljningen av RUFS 2050 lyfts det även fram i beslutsärendet[44] till fullmäktige att TRN avser att utveckla uppföljningen för att möjliggöra att mer löpande kunna följa regionens utveckling.

Av granskningen har det framgått att en viktig fråga som behöver hanteras gemensamt inom regionen är att tydliggöra vilken roll samt vilken ambitionsnivå regionen ska ha för att uppnå de regionala prioriteringarna. Ett sätt är

[43] TRN 2019–0033.
[44] RS 2020–0111.

enligt intervjuer att vara tydlig kring finansieringen av det regionala utvecklingsarbetet. Granskningen har visat att det finns fyra olika sätt att finansiera det regionala utvecklingsarbetet. Det är kompensatoriska medel[45], konkurrensutsatta medel[46], egna medel[47] och EU-fonder[48]. Under 2020–2021 ska Region Stockholm i överenstämmelse med regeringens erbjudande tillsammans med regionala aktörer ta fram underlag till ett regionalt program för den europeiska regionalfonden (ERUF), en regional handlingsplan för den europeiska Socialfonden (ESF+) samt tillsammans med andra regioner ett samarbetsprogram för Interreg Central Baltic. Det är oklart om Region Stockholm avser att ta fram ett styrande dokument för hur övriga medel kan nyttjas för att finansiera det regionala utvecklingsarbetet.

För att ytterligare tydliggöra hur Region Stockholm arbetar med det regionala utvecklingsansvaret har 22 indikatorer tagits fram, eller ska utvecklas, i fullmäktiges budget för 2020. Dessa har koppling till delmål eller skrivningar i RUFS 2050 och det regionala utvecklingsansvaret. TRN ska följa upp 19 av dessa medan regionstyrelsen följer upp en och trafiknämnden två. Granskningen har visat att indikatorerna kan tolkas utifrån att Region Stockholm har övertagit det regionala utvecklingsansvaret och följer därför utvecklingen för hela Stockholmsregionen. Därmed skiljer sig dessa indikatorer från stora delar av övriga indikatorer i budget 2020 eftersom de är indikatorer som Region Stockholm har rådighet att påverka. Revisionen konstaterade i TRN:s årsrapport för 2019 att utfallet för indikatorerna som skulle följas upp under 2019 inte kunde rapporteras för innevarande år eftersom ingen statistik fanns att tillgå. Granskningen har visat att detta även kommer gälla för många av de nya indikatorerna som nämnden ska följa upp under 2020.

Eftersom Region Stockholms rådighet för att nå måluppfyllelse för en majoritet av indikatorerna som TRN ska följa upp är begränsad har granskningen visat att det framförallt är via kvalitativa analyser som nämnden kommer behöva beskriva hur de bidrar till måluppfyllelse. Revisionen bedömde i TRN:s årsrapport för 2019 att det är viktigt att nämnden ser över den interna målstyrningsprocessen för att kunna konkretisera fullmäktiges mål och indikatorer samt att nämnden behöver vara tydliga i återrapporteringen hur nämnden har möjlighet att påverka utfallet.

7.3 Bedömning

Revisionen ser positivt på att TRN avser att samordna återrapporteringen av villkorsbeslutet, uppföljningen av RUFS 2050 och verksamhetsberättelsen eftersom samtliga återrapporteringar har tydliga beröringspunkter. Vidare konstaterar revisionen att återrapporteringen av villkorsbeslutet under 2019

[45] 1:1 medel fördelas av tillväxtverket till alla regioner och omfattningen av fördelat belopp varierar beroende på vilka regionala förutsättningar som föreligger. Exempelvis får Region Jämtland-Härjedalen mer medel att fördela än Region Stockholm.
[46] Är medel som regioner söker i konkurrens med varandra och andra aktörer. Medel söks från Vinnova, Tillväxtverket, Horisont 2020 och Energimyndigheten.
[47] Regionens egna skatteintäkter.
[48] Regionalfonden, socialfonden och Landsbygdsprogrammet.

har hanterats i enlighet med skrivningarna i reglementet. Revisionen bedömer däremot att återrapporteringen till regeringen även bör anmälas till regionstyrelsen eftersom båda nämnderna enligt reglementet ska fullgöra uppdrag kopplat till det regionala utvecklingsuppdraget.

Revisionen konstaterar att i samband med att fullmäktige fattade beslut om uppföljningen av RUFS 2050 i maj 2020 tydliggjordes det vilka regionala prioriteringar som Region Stockholm skulle fokusera på under 2020–2021. Däremot är det inte tydligt vilken ambitionsnivå regionen ska ha för att arbeta mot dessa prioriteringar. Revisionen menar att ett sätt att tydliggöra vilken ambitionsnivå regionen har när det gäller respektive prioritering är att vara tydlig kring hur arbetet ska finansieras. Det regionala utvecklingsarbetet kan finansieras på flera olika sätt. Revisionen anser därför att tillväxt- och regionplanenämnden, i samråd med regionstyrelsen, bör ta fram en strategi för vilka delar av det regionala utvecklingsuppdraget som ska finansieras med externa respektive interna medel.

Vad gör regionrevisorerna?

Regionrevisorerna granskar den verksamhet som bedrivs av regionens nämnder och bolagsstyrelser. Revisionsuppdraget är det största inom kommunal verksamhet.

Att vara revisor är ett förtroendeuppdrag vars syfte är att med oberoende, saklighet och integritet främja, granska och bedöma verksamheten. Den övergripande uppgiften för revisorerna är att granska hur nämnder och styrelser tar sitt ansvar. De förtroendevalda revisorerna är fullmäktiges och ytterst medborgarnas instrument för den demokratiska kontrollen. De har därmed en viktig funktion i den lokala självstyrelsen.

Ledamöter i nämnder och styrelser ansvarar inför fullmäktige för hur de själva, anställda och uppdragstagare genomför verksamheten. I ansvaret ingår att genomföra en ändamålsenlig verksamhet utifrån fullmäktiges mål, beslut och riktlinjer samt de föreskrifter som gäller för verksamheten, på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt och med en tillräcklig intern kontroll samt att upprätta rättvisande räkenskaper.

I årsrapporter för nämnder och styrelser sammanfattar revisionskontoret den granskning som genomförts under det gångna året. Verksamhets-revisionen redovisas löpande i projektrapporter. Publikationerna presenteras på regionrevisorernas webbsida på www.sll.se. Det går även att prenumerera på regionrevisorernas nyhetsbrev Nytt från regionrevisionen genom att anmäla intresse via e-postmeddelande till landstingsrevisorerna.rev@sll.se.

Postadress: Box 22230, 104 22 Stockholm
Besöksadress: Hantverkargatan 25 b (T-bana Rådhuset)
Telefon: 08-737 25 00
E-post: landstingsrevisorerna.rev@sll.se
Hemsida: www.sll.se
Org.nr: 232100-0016